

25 Mart. 1791

Fr. ang. hvorledes god Orden skal handthæves ved Hoveriet paa Jorde-Godserne i Danmark.

R. kammer p. 56

See Hoverie- Fr. 6 Dec. 1799 og Fr. om Huusbeboeres Pligtsarbeide 30 Jan. 1807 (**).

(**) *Samt Canc. Br. 6 Aug. 1791, 18 Maj. 1793 og K. Br. 12 Maj. 1798. Cfri C. Br. 31 Mart. og 4 Aug. 1792.*

Gr. Da Kongen med landsfaderlig Glæde har seet de første velgiørende Virkninger af de Anordninger, ved hvilke Han i Dmk i adskillige Henseender nøiere har bestemt Jordegodseiernes og Fæstebøndernes gjensidige Rettigheher og Pligter, samt løsnat Stavnshaandet for Bondestanden; saa vil Han end videre, med lige Hensigt til baade Jorddrotternes og Bøndernes Rettigheder og Fordele, alt mere og mere anordne, hvad Han eragter tienligt til god Ordens Fremme, enhvers Rettigheders Handthævelse og Agerdyrkningens Forbedring, hvorved Han, under Guds Velsignelse, haaber at lægge en sikker og varig Grund til Velstandens mere Udbredelse blant Sine Undersaatter. Thi bliver (ligesom under Dags Dato giennem Cancelliet er anordnet adskilligt, Politievæsenet angaaende) herved anordnet, hvad til god Ordens Handthævelse ved Hoveriet ansees fornødent:

1.)

Naar den hoveriepligtige Bonde tilsiges at forrette Ægt og Arbeide, da skal han forrette det efter sin beste Evne, i Overeensstemmelse med de Anordninger, som enten ere eller herefter vorde udgivne. Han og Tienestefolk bør derved vise sig hørige og lydige saavel imod Jorddrotten, som imod dem, han betroer Tilsynet ved eller Bestyrelsen af Arbeidet.

2.)

Hoverie-Bønderne bør tilsiges Aftenen før de skal møde, samt dem, saavidt mueligt, tilkiendegives hvad Arbeide, der skal forrettes, paa det at de kan belave sig dertil og være forsynede med de til Arbeidet brugelige Redskaber;. dog maa det i Høe- og Kornhøsten være Jorddrotten tilladt, alene at advare Bønderne Dagen forud om det Arbeide, som, ifald Veirliget vil tillade det, skal foretages, og derefter samme Dag, Arbeidet skal skee, først bestemt at tilsige dem til samme. Det forstaaer sig, at saadant Hoverie, som ikke af Jorddrotten kan forudsees, naar det

behøves, saasom Høets Redning, ved hastigen paakommende Oversvømmelser: paa de Steder, hvor Tanggierder bruges, Tangens Biergning fra Søen, naar den af samme er opkastet: og hvad mere af lige Beskaffenhed, der maatte forefalde og ei taaler Ophold, maa kunne tillsiges strax, naar det er fornødent.

3.)

Ligesaa forstaaer det sig, at hvad i 2 § er befalet, alene vedkommer Fæstebøndernes Arbeide til Jorddrotten, og ikke Amts- eller Konge-Reiser, eller andet for det Almindelige fornødent Arbeide, Reiser, Vagthold o. s. v., som det efter Lovene paaligger de Kgl. Embedsmænd og til deels Jorddrotterne at foranstalte. Saaledes skal disse, for Exempel, i Tilfælde af Ildsvaade, Qvægsyge, eller andre ulykkelige Tildragelser, være berettigede at tilsige Bønderne, og de forbundne til, uden mindste Ophold, at møde, hvad enten de ere hoveriepligtige eller ikke, og at forrette det, som dem befales, da denne Fr. ikke maa mistydes til at lægge de Kgl. Embedsmænd eller Jorddrotterne Hindringer i Veien i Handthævelsen af de Kgl. Anordninger.

4.)

Saavel Jorddrotterne selv, som de Betiente, de bruge ved Hoveriet, skal vise Bønderne og deres Tienestefolk, uden Haardhed, til rette, og søge ved god Begægnelse at opmuntre dem til deres Fæstepligtters villige Opfyldelse.

5.)

a) ved det Slags Arbeide, som er tildeelt Bønderne efter bestemt Maal eller Andeel, skal enhver have Frihed til at gaae Hiem, naar hans Arbeide er forrettet; dog skal Jorddrotten være berettiget at tilholde Hovbudene at arbeide 10 Timer, om Dagens længde det tillader og Arbeidet ikke i kortere Tid er bleven fuldført; men ved alt andet Arbeide bør de gaaende Bud, indtil Kongen bestemmer, hvad der skal ansees for een Dags Gierning, arbeide 10 Timer til Hove, saalænge Dagen det tillader, og i øvrigt holde Hviletimer, efter Skik og Brug paa Godset; dog uden Afgang i de bestemte 10 Arbeidstimer

b) Paa den Tid af Aaret derimod, Dagene ere saa korte, at, naar Hviletiden fraregnes, ikke 10 Timer blive tilovers til Arbeidet, fra Solens Opgang til dens Nedgang, bør Hovbudene ikkun nyde 1 Times Hvile, fra Kl. 12. til 1; men dog møde til Arbeidet ved Solens Opgang, og ikke forlade det, førend. ved dens Nedgang.

c) Finde Bønderne, at de eller deres Folk ved et eller andet Arbeide kunne udholde længere, end 10 Timer, og de, for at fremme samme og spare Tiden, ønske at vedblive Arbeidet, da bør deres Tienestetyende dog ikke i saadanne Tilfælde vægre sig ved at arbeide længere.

6.)

Den Bonde, som enten selv eller ved hans Hovbud uforsvarligen forretter Arbeidet til Hove, skal Jorddrotten eller hans Betiente være berettiget til at vise ud af Marken eller fra Arbeidet. Og dog skal Bonden, saasart han igien tilsiges til det for ham da tilbagestaaende Arbeide, være pligtig til at forrette det, og desuden

bøde til Sognets Fattige 1 Mk for et gaaende Bud, naar Arbeidet ikke har været tilbørligen forrettet, i Høstens Tid, og ellers 8 Skil.; men, i Høst- og Pløie-Tid, for en Vogn eller Plov 1/2 Rdlr, og paa andre Tider for en Vogn 24 Skil. End videre bør den Skyldige erstatte den Skade, som, ved saadan Forseelse, kan være forvoldet Jorddrotten.

7.)

Kommer noget Hovbud for sildig, da skal det, for hver Time det forsømmer, betale 4 Skil. til Sognets Fattige.

8.)

Udebliver nogen, da skal han tilsiges en anden Dag at forrette det forsømte Arbeide, og desuden, saafremt han ingen uomgiængelig Forhindring har haft, da bøde for et gaaende Bud, som udebliver, 1 Mk. og for en Ægt 1/2 Rdlr; men er det i Høsten eller til at pløie, da skal han betale dobbelt.

9.)

Viser nogen Bonde sig ulydig eller opsætsig ved Arbeidet, da skal han derfor bøde. fra 2 Mk til 2 Rdlr; men er det et Tienestetyende eller en Huusmand, da skal den Skyldige bøde fra 8 Skil. til 1/2 Rdlr, alt efter Forseelsens Beskaffenhed. Forseer sig nogen herudi, i flere, til Arbeide samlede, Bønders eller Hovbuds Paasyn, og derved giver disse et ondt Exempel, da skal den Skyldige straffes dobbelt. Og dersom han er Fæstebonde eller Huusmand, da tillige have sit Fæste forbrudt, naar han 3die Gang heri forseer sig.

10.)

Skulde nogen forgaae sig saavidt, at han søger at forføre andre Bønder eller Hovbud til lige Opsætsighed. maa Jorddrotten lade hans Person arrestere, og han dømmes til at bøde fra 4 Rdlr til 10 Rdlr. men, dersom Forbrydelsen er udmærket stor, til at hensættes flere Maaneder eller Aar i nærmeste Tugt- eller Forbedrings-Huus, og i sidste Tilfælde Fæstebonden og Huusmanden tillige have sit Fæste forbrudt.

11.)

Hvo der ikke formaaer at betale de idømte Bøder, skal afsone dem med Fængsel paa Vand og Brød, efter det, som i Fr. 6 Dec. 1743 er bestemt, og, i Tilfælde at noget Tienestetyende er tildømt at betale saadan Mulct, da skal sammes Husbond være forpligtet at indeholde den, saavel som Processens Omkostninger, af dets Løn, saavidt denne tilstrækker.

12.)

Skulde nogen, imod Formodning, vise sig saa opsætsig og dristig, med Ord eller Gierninger, personligen at angribe Jorddrotten, eller dennes Inspecteur, Forvalter eller Ridefoged, Skovrider eller Skytte, Ladefoged eller Bondefoged, naar disse ere i deres Husbondes lovlige Ærinde, eller og Forpagteren paa Gaarden, da skal den Skyldige dømmes til en følelig Penge-Mulct, eller til at hensættes i Forbedrings-Huset, eller Tugthuset, eller nærmeste Fæstning, endogsaa paa Livstid, alt efter Forbrydelsens Beskaffenhed, i Hensigt til den Fornærmedes Person og Sagens

øvrige Omstændigheder, og skal han, om han har forgrebet sig paa Jorddrotten, tillige forvises Herredet.

13.)

Den i Lovens 6 - 5 - 5 tilladte Huusstraf maa alene udøves af Jorddrotten selv, hans Inspecteur, Forvalter eller Ridefoged, Ladefoged, og Skovrider eller Skytte, naar og imedens Hoveriet skeer under deres Bestyrelse, saa ogsaa, hvis Gaarden er forpagtet, af Forpagteren, saafremt Jorddrotten overdrager ham denne Myndighed; i hvilket sidste Tilfælde saadant bør bekiendtgjøres for Bønderne paa Godset. Dog skal Gaardfæsterne og deres Hustruer herefter ikke mere kunne paalægges nogen Huus-Straf, da saadant strider imod den Agtelse, dem, som selv Huusfædre og Huusmodre, tilkommer.

14.)

Ligesom Kongen vil handthæve Jordegodseierne og deres Betiente i den Anseelse og Myndighed, som de nødvendig, naar god Orden paa deres Godser skal vedligeholdes, bør have, saa vil Han ogsaa: at dersom, imod Formodning, nogen Jorddrot eller hans Betiente, eller Forpagteren skulde straffe en Uskyldig, eller mishandle nogen til Skade paa Helbred og Lemmer, da skal den Fornærmede derfor, efter Lovens 6 - 5 - 5 og 10, være beføiet til at paatale sin Ret, som imod en Fremmed, og skulde den Fornærmede endnu, i Kraft af Fr. 20 Jun. 1788, være bunden til Godset, da skal Dommeren, foruden anden Erstatning, dømme ham til at være strax frie for Stavnsbaandet; og, i Tilfælde, at nogen af Jorddrottens Betiente i denne Henseende skulde forsee sig, ham uafvidende, da skal Jorddrotten være berettiget til, uden Opsigelse, at afskedige en saadan Betient, og være pligtig at tilbageholde hans Løn, indtil den Forurettede er bleven tilfredsstillet. Skulde nogen, som af Godseieren er bleven overdragen at øve Huusstraf, paa dennes Vegne, misbruge saadan Myndighed mere, end een Gang, da maa Jorddrotten ikke oftere betroe ham Magt til at straffe.

15.)

Skulde nogen Bonde, formedelst urigtige Foranstaltninger ved Tilsigelsen eller Tilsynet med Hoveriet, uden Nødvendighed forvoldes betydeligt Ophold i sit Arbeide, da skal ham derfor tilkiendes lige saa meget i Skades Erstatning, som han skulde have betalt i Straf, ifald han havde forsømt Hov-Arbejdet, og dersom nogen Bonde besværes med ulovligt Hoverie, da skal ham, naar han derom indkommer med beføiet Klage, forundes beneficium paupertaris; og dersom Jorddrottens Forhold, imod Formodning, skulde befindes særdeles lovstridigt, maa han desuden vente at blive underkastet General-Fiscalens Tiltale. Indkommer Bonden med aldeles ugrundet Klage, da kan saavel han, som den, der maatte have forledet ham til at indgive eller haver opsat samme Klage, vente at blive anseet efter Anordningernes Strængthed.

16.)

Skulde nogen Jordegodseier i Høstens Tid og ellers, naar Arbeidet ingen Udsættelse taaler, finde sig foranlediget til at klage over, at Bønderne ikke vil forrette det dem paaliggende Hoverie, da bør Amtmanden, paa det at Hovedgaardens Arbeide, indtil Dom kan afsiges, intet Ophold skal lide, være

bemyndiget at mulctere hver Bonde med 1 Rdlr daglig, indtil de forrette Arbeidet, hvilken Mulct ved Udpantning strax skal inddrives, dog med Regres for Bønderne, om de ved Dom skulde findes at være blevne tilsagte til andet Arbeide, end det, hvortil de vare pligtige; dog skal der paaligge Jordegodseieren, strax at forfølge Sagen til Dom, saafremt det af den Paagiældende paastaaes, hvororn Rettens Middel ved Udpantningen bør kræve, og Bonden afgive, sin Erklæring; ligesom og Dommeren skal indberette til Amtmanden den holdte Forretning, saavelsom, i Tilfælde af Søgmaal, dets Udfald. Gaaer Dommen Jorddrotten imod, skal han tilpligtes, foruden Skades-Erstatning, at give Bonden fuld Opretning for den ham ved Udpantningen tilføiede Fornærmelse. Jorddrotterne skal ellers være uberettigede til, saalænge Høsten varer, at tilsige Bønderne til andet, end høistnødvendigt Hov-Arbeide, som ikke til en anden Tid kunde være bleven, eller blive, forrettet.

17.)

Al Paatale skal skee strax og ingen Klage modtages over nogen Fornærmelse ved Hoveriet, enten af Jord-drot eller Bonde, naar den er ældre, end 4 Uger.

18.)

Rettergangsmaaden, i alle fornævnte Tilfælde, skal være den samme, som den, der findes bestemt i Fr. af Dags Dato, betræffende adskilligt, om Politievæsenet paa Landet i Danmark. Overbeviist om, at Jorddrotter og Fæstebønder selv indsee, at det er deres fælles Fordeel, at handle billigen med hinanden og at leve sammen i Enighed, venter Kongen, at ingen Jorddrot vil paalægge Hoverie-Bønderne andet eller mere, end de Kgl. Anordninger og Bøndernes Fæstebreve hjemle ham, og at ikke heller de hoveriepligtige Bønder lade sig forføre til Modtvillighed og Ægenraadighed; da det er Kongens alvorlige Villie, at Jorddrotterne ligesaalet som Bønderne skulle fornærmes, og at disse tilbørligen skulle forrette det Hov-Arbeide, som dem paaligger; og dersom de skulde formene sig fornærmede derved, at enten mere eller andet Hoverie af dem fordres, end det, de troe sig pligtige til at forrette, da skal de dog adlyde Jorddrottens, Forpagterens eller disses Betientes Tilsigelse, og naar de have giort Arbeidet, da først sømmeligen henvende sig til Jorddrotten med den Ærbødighed, de skylde ham, for i Mindelighed og uden Vidtløftighed at faae Sagen afgiort; men kan slig mindelig Afgiørelse ikke opnaaes, skal de i Stilhed, og uden at tilsidesætte deres Fæstepligter, henvende sig med deres Anliggende til vedkommende Amtmand, som herved paalægges, uden Ophold, at søge Sagen paa billigste Vilkaar bilagt; og maa ingen Dommer antage nogen Sag, Hoveriet betræffende, forinden saadan Amtmandens Mellemløsting er foregaaet og Sagen af ham til Retten henviiste (*). Tillige skal Landsoldaterne og Landrecruterne, som ved Fr. 20 Jun. 1768 ere viste saa store Velgierninger, paa de Godser, hvor de opholde

(*) See C. Br. 16 Febr. 1808.